

Globalizacja —
sprawiedliwość społeczna —
efektywność ekonomiczna

Francuskie dylematy

NR 2641

40 LAT
UNIwersytetu
Śląskiego

Robert Pyka

Globalizacja —
sprawiedliwość społeczna —
efektywność ekonomiczna

Francuskie dylematy

Redaktor serii: Socjologia
Marek S. Szczepański

Recenzent
Kazimierz Krzysztofek

Publikacja jest dostępna także w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wstęp	7
1. Sprawiedliwość społeczna — odwieczny dylemat, niepodlegający dezaktualizacji	11
1.1. Sprawiedliwość (społeczna?) i związane z nią problemy terminologiczne	11
1.2. Współczesne próby rozwiązania problemu sprawiedliwości społecznej	16
1.3. Sprawiedliwość społeczna a efektywność ekonomiczna — wzajemna relacja pojęć	23
2. Realizacja teorii sprawiedliwości w praktyce na przykładzie funkcjonowania i przyszłości francuskiego <i>Etat-providence</i>	33
2.1. Przesłanki narodzin francuskiego <i>Etat-providence</i>	33
2.2. Specyfika francuskiego państwa o orientacji społecznej i jego konfrontacja z rzeczywistością końca XX i początku XXI wieku	42
2.3. Przyszłość francuskiego <i>Etat-providence</i> — w kierunku nowej umowy społecznej	51
3. Debata społeczna we francuskiej prasie codziennej na temat funkcjonowania i przyszłości francuskiego <i>Etat-providence</i> w latach 1989—2004 na przykładzie dziennika „Le Monde” oraz w opiniach francuskich ekspertów społecznych	59
3.1. Wprowadzenie. Charakterystyka francuskiego społeczeństwa	59
3.2. Nota metodologiczna	65
3.3. Merytoryczna zawartość dyskusji społecznej w zakresie poruszanej problematyki na łamach dziennika „Le Monde” w latach 1994—1997	68

3.4. Merytoryczna zawartość dyskusji społecznej w zakresie poruszanej problematyki na łamach dziennika „Le Monde” w latach 2001—2004	102
3.5. Francuska debata społeczna dotycząca kondycji i przyszłości <i>Etat-providence</i> z perspektywy francuskich ekspertów społecznych	130
Zakończenie i wnioski	169
Bibliografia	179
Indeks nazwisk	183
Summary	185
Résumé	188

Wstęp

Motywy, jakimi kierowano się przy pisaniu tej książki, związane są z pewnym zamętem teoretycznym oraz niejasnością w ocenach zjawisk społecznych, łączących się z pojęciem sprawiedliwości społecznej oraz funkcjonującym na zachodzie Europy — jako realizacja pewnych założeń sprawiedliwościowych — państwem opiekuńczym (*welfare state*), przeżywającym obecnie, zdaniem większości teoretyków, swój głęboki kryzys.

Przez długie lata po drugiej wojnie światowej ten typ gospodarki kapitalistycznej uznawany był za szczytowe osiągnięcie zachodniej cywilizacji, sięgającej do aksjologicznych pokładów demokracji oraz zasad równości i sprawiedliwości. Wydawało się, że nieokiełznany rynek jest anachronizmem z czasów poprzedzających katastrofę wielkiej depresji i że „niewidzialna ręka rynku” to mit pionierów kapitalizmu. Tymczasem przemiany, jakie nastąpiły pod koniec XX wieku, zaczęły na nowo zmieniać podejście do problemu równości, a tym samym sprawiedliwości społecznej. Poszczególne państwa Europy Zachodniej próbują więc na nowo odnaleźć się w tej zmienionej rzeczywistości, szukając nowych dróg pogodzenia odwiecznych dylematów, w tym sprawiedliwości i efektywności. Rezultaty owych poszukiwań są przeróżne, a wśród obserwatorów budzą wiele kontrowersji. Państwem, na które warto w tym kontekście zwrócić szczególną uwagę jest Francja i, w związku z tym, to właśnie ona zostanie poddana wnikliwej analizie.

W piśmiennictwie polskim występuje w tej materii pewna luka. O ile problem zachodzącej kontrowersji między sprawiedliwością społeczną a efektywnością ekonomiczną, w kontekście funkcjonowania państw opiekuńczych, jest przedmiotem pewnej liczby polskojęzycznych publikacji, o tyle odniesienie tej problematyki do społecznej rzeczywistości Francji w zasadzie nie występuje. Wynika to prawdopodobnie stąd, że Francja nie jest krajem uznawanym za sztandarowy i klarowny przykład konkretnego modelu państwa opiekuńczego

i mimo tego, że według klasyfikacji Gøsty Esping-Andersena, zaliczany jest on do grupy państw opiekuńczych, określanych mianem konserwatywno-korporacyjnych, to jako zasadniczy przykład tego modelu, najczęściej zresztą wskutek tego analizowanego, podawane są Niemcy. Z tego samego powodu w polskiej literaturze przedmiotu nie brak analiz skandynawskiego modelu państw opiekuńczych czy modelu brytyjskiego, który przykuwa uwagę swym rezydualnym charakterem, na temat Francji próżno jednak szukać rzetelnych publikacji. Niniejsza książka jest próbą wypełnienia tej luki i przeniesienia na grunt polskiej literatury idei zawartych w wielu francuskojęzycznych publikacjach dotąd na język polski nie tłumaczonych oraz tych pochodzących z badań własnych, ukazujących specyfikę francuskiego modelu *welfare state* i — co ważniejsze — specyfikę relacji, które zachodzą między tym modelem a rzeczywistością końca XX i początku XXI wieku.

Główne pytanie badawcze, jakie postawiono w pierwszej, teoretycznej części książki, dotyczy możliwości pogodzenia współcześnie wymogu sprawiedliwości społecznej i efektywności ekonomicznej w kontekście funkcjonowania i przyszłości europejskich *welfare states*.

Ze względu na swoją historię i specyficzny charakter francuskiego społeczeństwa kraj ten wytworzył dość nietypowy model państwa opiekuńczego. To, co jednak w dużo większym stopniu przykuwa uwagę badacza, to zderzenie tego modelu z przemianami społeczno-gospodarczymi lat 80. XX wieku i wynikające stąd społeczne reakcje i przemiany. Dlatego też społeczeństwo francuskie jest polem empirycznej analizy problemów poruszanych w części teoretycznej niniejszej książki. Część empiryczną w całości poświęcono debacie społecznej na temat kwestii związanych ze sprawiedliwością społeczną oraz funkcjonowaniem i przyszłością państwa opiekuńczego we Francji na przełomie XX i XXI wieku. Zakres historyczny analizy obejmuje 16 lat, tj. okres od 1989 do 2004 roku. Jej przedmiotem jest francuska prasa codzienna na przykładzie dziennika „Le Monde”. Celem wzbogacenia wyników analizy debaty prasowej i uzyskania silniejszej podstawy do dalszych interpretacji analiza prasy została uzupełniona o wywiady z francuskimi „ekspertami społecznymi”.

Specyfika francuskiego społeczeństwa, o której kilkakrotnie już tu wspomniano, zasadza się na kilku podstawowych elementach. Pierwszym z nich jest przywiązanie, chociażby tylko na poziomie idei, do modelu społeczeństwa egalitarnego, nieakceptującego daleko posuniętych nierówności społecznych i odznaczającego się wysokim poziomem społecznej solidarności, co wynika z głęboko zakorzenionych w społecznej świadomości haseł rewolucji francuskiej, tj. równości, wolności i braterstwa. To właśnie dlatego, mimo swojego młodego rodowodu, francuskie państwo opiekuńcze znalazło tak „żyzną społeczną glebę”. Kolejną cechą francuskiego społeczeństwa, odgrywającą bardzo ważną rolę w kontekście tej książki, jest znaczenie w społecznej świadomości Francuzów instytucji państwa, które również od czasów rewolucji

francuskiej zyskuje charakter najwyższej społecznej instancji, odpowiedzialnej za rozwiązywanie wszelkich społecznych problemów i otoczonej specyficznym *quasi*-kultem właściwym praktykom religijnym, co tłumaczy między innymi pisanie we Francji słowa państwo z dużej litery (*Etat*). Wszystko to, wraz z niechęcią do rozwiązań zza Atlantyku, powoduje brak społecznej akceptacji idei związanych z neoliberalizmem anglosaksońskim i „państwem minimum”. Ostatnim elementem, na który należy zwrócić szczególną uwagę, jest niespotykana zdolność do społecznej mobilizacji wśród członków francuskiego społeczeństwa. Ta ostatnia charakterystyka czyni francuski system polityczny wysoce wrażliwym na społeczne reakcje, utrudniając jednocześnie wprowadzanie głębokich reform, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które podważałyby funkcjonowanie społecznych przywilejów.

Główne pytanie badawcze, postawione w części empirycznej książki, dotyczy tego, czy we Francji lat 90. ubiegłego wieku oraz na początku obecnego wieku można było zaobserwować debatę społeczną na temat sprawiedliwości społecznej w konfrontacji z efektywnością ekonomiczną w kontekście zjawiska określanego mianem „kryzysu państwa opiekuńczego”.

Książka zawiera dwie zasadnicze części. Pierwsza ma charakter teoretyczny, druga zaś stanowi ujęcie empiryczne. Część pierwszą poświęcono problemowi sprawiedliwości społecznej w konfrontacji z efektywnością ekonomiczną. Omówiono tam także przykłady praktycznej realizacji teorii sprawiedliwości społecznej w postaci państw opiekuńczych. Przedmiotem drugiej, empirycznej części opracowania, jest debata we francuskim społeczeństwie na temat funkcjonowania i przyszłości francuskiego państwa opiekuńczego — na przykładzie publikacji dziennika „Le Monde” w latach 1989—2004 oraz w świetle opinii francuskich ekspertów społecznych. Książkę zakończono wnioskami oraz wskazaniem na perspektywy dalszych badań.

Indeks nazwisk

- Balladur Eduard 63, 68—71, 75—81,
83—86, 100, 101, 122, 174
Barber Benjamin 28, 52, 53
Barre Raymond 69, 110
Bell Daniel 24
Bentham Jeremy 17
Beveridge William 35, 38, 39, 47, 69,
172
Bismarck Otto 35, 36, 39, 43, 44, 46—
49, 57, 69, 152, 172, 173, 186, 189
Blair Tony 60, 63, 153
Blondel Marc 73, 74, 83
Bourgeois Leon 60
- Chirac Jacques 65, 68, 76—82, 84—
87, 91—93, 96—100, 102—105,
113—122, 124—126, 129, 131
- De Gaulle Charles 162
Douste-Blazy Philippe 126
Drucker Peter 40
Dworkin Ronald 15, 21, 22
Dzierżawski Krzysztof 11, 12,
Dziewulski Jan 12, 31
- Esping-Andersen Gøsta 8, 31, 32, 41,
43, 45, 46, 49, 52
- Ferry Jules 36
- Galbraith John Kenneth 40, 41
Gauthier David 18
Giddens Anthony 48, 52
Giscard d'Estaing Valery 132
Guizot François 36
- Haman Jacek 14
Hayek Fridrich 12, 15, 17, 18, 26, 27,
31
- Jospin Lionel 60, 63, 65, 68, 80, 81,
84, 89, 100, 101, 103—105, 107,
108, 110—117, 124, 132, 147
Juppé Alain 63, 85—97, 99—102, 174
- Keynes Maynard 23, 29, 30, 82, 153,
161, 174
Kołakowski Leszek 12—15
Korpi Walter 41
- L'Abbe Pierre 138, 141
Labard Philippe 72
Lamassoure Alain 90
Le Pen Jean Marie 65, 116—119
Lebaux Charles 40
Luhmann Niklas 40, 48
- Madelin Alain 78, 86, 87, 132
Malthus Thomas 26, 54

- Marks Karol 28, 54
Marshall George 40, 47
Merrien François-Xavier 33, 36, 38—
41, 45, 47, 48
Minc Alain 26, 29, 49, 64, 71—76, 78,
80, 84, 85, 101
Mitterrand François 76, 81, 83, 85, 99,
115
Morawski Witold 18, 24, 47, 48
- Notat Nicole 97, 109
Nozick Robert 13, 15, 18
- Offe Claus 24
Okun Arthur 27, 28
- Palier Bruno 37, 42, 48
Perrin Guy 46
Pompidou Georges 68, 70, 132
- Raffarin Jean Pierre 65, 119, 121,
122, 124—126, 128, 129, 175
Rawls John 12, 14—16, 18—22, 29,
30, 49, 51, 60, 74, 135, 165
Reagan Ronald 91, 131
Ricardo David 26, 54
Roger Pierre 37, 38, 49, 128
Rosanvallon Pierre 18, 20, 23, 29, 33,
37, 51, 53, 62, 71, 117, 131
- Sarkozy Nicolas 128
Schröder Gerhard 63, 132
Schumpeter Joseph 164
Seilliere Ernest-Antoine 110
Sen Amartya 13, 15—17, 21, 22, 26,
30, 31, 52,
Smith Adam 17, 29, 35
Szacki Jerzy 11
- Temple William 33
Thatcher Margaret 91, 131, 132
Thoenes Piet 34
Thurow Lester 30, 31, 41, 48
Tittmuss Richard 45
Tocqueville Alexis 138
Tourain Alain 71, 113, 114
Viannet Luis 97
- Walzer Michael 16, 20
Warlas Marie-Esprit-Leon 28, 29
Wilensky Harold 40
- Young Peyton 12, 14, 19, 21, 27
- Zawadzki Sylwester 33—35, 47
Zidane Zinedine 141

Robert Pyka

Globalization — social justice — economic effectiveness
French dilemmas

Summary

Modern reality, defined by global phenomena, constitutes a totally different context for societies aiming at reconciling certain principles of social justice with the requirements of economy effectiveness and competitiveness. A compromise on the level of justice-effectiveness is becoming more and more difficult nowadays because what dominates on a global scale is a paradigm connected with an aspiration to maximize the benefit often at the expense of human well-being. Thus, socially-oriented countries are in retreat in spite of the fact that this type of a capitalistic economy was long after the World War II regarded the greatest achievement of the western civilization reaching the axiological loads of democracy as well as the principles of equality and justice. It seemed at that time that an uncontrollable market is an anachronism originating from the times preceding the Great Depression whereas “an invisible market hand” constitutes a myth of the pioneers of capitalism. In the meantime, changes which took place at the end of the 20th century started to re-change our attitude to the issue of equality and social justice at the same time. Thus, the particular countries of Western Europe make an attempt to again find themselves in a changing reality, searching for new ways of coming to terms with ever-lasting dilemmas, including justice and effectiveness. The results of these searches are diversified, and raise a lot of controversies among the observers.

The country that pays special attention in this context is France. The society of this country, strongly attached to egalitarianism having its origins in the emblematic slogans of the French Revolution, was put to a serious test, consisting in the confrontation of this social model with an imperative of effectiveness imposed on by a globalised economy. Observing the situation of the contemporary French society, debates it conducts and tensions tearing it, one can have an impression that the society is still looking for an answer to the reality of a globalised world. It is extremely difficult because its axiological skeleton seems to be, in its assumptions, totally different from what constitutes motoric powers of a global post-capitalistic society.

The fundamental question one can pose in this context concerns the possibility of reconciling social justice and economic effectiveness nowadays. Which modifications

should these two notions undergo so that they would become the elements of a common positive equation also under the present circumstances? Are the countries socially-oriented doomed to slow and irretrievable erosion? What future is predicted to what we define as a social European model reflecting an attitude to human existence of a European continent whose level guaranteeing the maintenance of human dignity was undertaken by a purely economic equation?

Attempts to find the answer to the afore-mentioned were taken on the basis of the research conducted in the context of a French society which seems to be a lens containing the issues in question.

Due to the openness of borders, a free flow of capital and development of international competitiveness, France was forced to start a rivalry with the economies of the countries far from propagating the same social values, otherwise lofty, but, at the same time, increasing the costs of work and economy. The situation of France was additionally becoming worse because of negative demographic tendencies connected with the aging society or growing unemployment caused by, among other things, a general fall of the pace of economic growth being the consequence of international competitiveness and what one refers to as a transition from the industrial society to that of knowledge and information. The phenomena in question caused the fall of the effectiveness of the French *welfare state* which, because of its Bismarck nature and finance support on work insurances, started to generate serious deficits, which led to the fall of social satisfaction and sense of safety in connection with the market erosion of the French socially-oriented country. In the meantime, all social reforms in France take place in a very slow manner, which is, above all, connected with an equally slow mental evolution of the French society within the scope of social inequalities, the role of the country, the myth of uniqueness of France or the awareness in terms of the actual condition of the French *welfare state*, and the need to reform it.

It seems almost certain that, using the notions of justice and effectiveness nowadays, defined at the time of an industrial society, the relationship between them shows their mutual exclusiveness. A traditional perspective of effectiveness, though, assumes a very narrow approach to the effects of a given action evaluated from the point of view of a material capitalism which, as a result of this undertaking, was created with the use of the smallest loads and in the possibly shortest time. Likewise, a traditional perspective of justice which can be referred to the egalitarian approach emphasizing the actual equality in the society, evaluated from the perspective of the results obtained by individual actors, seems not to be reconciled with the reality of the society at the beginning of the 21st century. It is so because the contemporary societies of highly-developed countries, in the majority of examples, no longer belong to the reality of the industrial era, but constitute postmodern societies basing their functioning and development on information, knowledge and competences, i.e. the capital unmaterial in character. Man, being their fundamental carrier, via his/her creativity and ability to make innovations, has a central position in the social organism. At the same time, investment into the human capital takes on a totally new meaning, becoming a condition *sine qua non* of the economic development. The proper perspective of effectiveness, which, due to its qualities, inscribes into the post-capitalistic society which could additionally generate the phenomenon of synergy in a correlation with a new perspective of justice, assumes, above all, withdrawal from an exclusively short-term approach to reality, based on the perception of only

its material and financial outputs. The analyses of effectiveness must be open to the evaluation of a non-material richness, having its origin in the human mind, as a result of which investment in man will gain its justification on the economic market, becoming the best deposit of capital, not just an exclusive domain of the social policy of the country most frequently associated with the costs hindering the development of an enterprise. Effectiveness understood in such a way will promote a new perspective of the social justice paying attention not to the actual equality, but the possibility of functioning and achievement at the same time which concerns the supply of proper tools in the form of education and other elements of the cultural capital crucial to the functioning in the globalised society of knowledge to all who expect it. Effectiveness and justice understood in such a way become the elements of the same equation, the result of which is the development of the society of knowledge on both, the level of its members and their life path, and the level of its economic effects.

As it is impossible to reconcile justice and effectiveness with the use of their traditional understanding, and it needs to be redefined in a proper way, it is the socially-oriented country, constituting a practical realization of a positive coexistence of justice and effectiveness, that needs proper corrections allowing for its adaptation to new conditions and movement to the future. The book under investigation presents a catalogue of changes which should take place in the socially-oriented countries so that they could preserve their existence. However, it is certain that when preserving the form of a *welfare state*, created after the World War II at the time of an industrial society, the very country is currently doomed to a slow erosion and final collapse. The situation of the French *Etat-providence* is a perfect illustration of these phenomena as almost all problems of a *welfare state* as well as those resulting from a specific form of a French socially-oriented country and features typical of a French society concentrating in it.

The problem of coexistence of economic justice and effectiveness in the context of *welfare state* future is a part of the contemporary socio-axiological European dilemmas the European societies of a global era must face. It refers to the persistence of a European model of a collective life in which man used to play a fundamental role, leaving no place for competitiveness and effectiveness. Would it be possible to be still like that? It is the question that cannot be answered explicitly these days. The book brings only a partial answer to it. Owing to the analyses of changes happening so hard in the French society, characterized by huge inertia and attachment to what is defined as a social European model, one can conclude that the remaining European societies, will also (or even more easily) successfully deal with these challenges. The years to come will verify the above-stated theses, certainly giving the sociologists an interesting material to further studies.

Keywords: globalization, social justice, economic effectiveness, tutelary state, welfare state, French society, egalitarianism, neo-liberalism, capitalism, social policy, social privileges, state reform, international competitiveness, knowledge society, social debate, demonstrations, strikes.

Robert Pyka

Globalisation — justice sociale — efficacité économique
Dilemmes français

Résumé

La réalité contemporaine fixée par des phénomènes globaux constitue un nouveau contexte pour les sociétés visant à réconcilier des règles définies de la justice sociale avec des exigences concernant la préservation de l'efficacité et de la compétitivité économiques. Le compromis entre la justice et l'efficacité devient aujourd'hui d'autant plus difficile que dans l'échelle globale le paradigme dominant semble être celui de la maximisation de l'intérêt au dépens du bien-être humain. Les États orientés socialement sont en minorité bien que durant de longues années après la Seconde Guerre mondiale ce type d'économie capitaliste ait été considéré comme le sommet de la civilisation occidentale, remontant aux couches axiologiques de la démocratie et aux règles de l'égalité et de la justice. Il semblait alors que le marché indomptable est un anachronisme datant de l'époque d'avant la Grande Dépression et que la « main invisible du marché » est un mythe des pionniers du capitalisme. Pourtant des changements qui se sont établis à la fin du XXe siècle commencent de nouveau à transformer notre attitude envers le problème de l'égalité et, par conséquent, celui de la justice sociale. Divers pays de l'Europe Occidentale essaient de nouveau de se retrouver dans une réalité transformée, en cherchant de nouvelles voies de réconciliation entre des dilemmes éternels, y compris la justice et l'efficacité. Les résultats de ces recherches sont variés et éveillent de nombreuses controverses chez les observateurs.

La France est un pays qui, dans ce contexte, attire particulièrement l'attention. La société de ce pays, particulièrement attachée à l'égalitarisme dont les racines apparaissent dans des slogans emblématiques de la Révolution, a été mise à une épreuve sérieuse, consistant à confronter son modèle social avec l'impératif de l'efficacité, imposé par l'économie globalisée. En observant la situation de la société contemporaine française, les débats qu'elle mène, les tensions qui la secouent, on peut déduire que cette société cherche toujours sa réponse à la réalité du monde globalisé. Elle y arrive difficilement car son squelette axiologique semble être différent de ce qui fait la force motrice de la société globale postcapitaliste.

La question primordiale qu'on peut poser dans ce contexte, touche la possibilité de réconcilier à présent la justice sociale et l'efficacité économique. A quelles modifications doit-on soumettre ces deux notions pour qu'elles deviennent des éléments

d'une équation positive ? Les pays orientés socialement, sont-ils condamnés à une érosion lente et sans retour ? Quel avenir attend ce qu'on appelle un modèle social européen, qui reflète l'attitude propre pour le continent européen au sujet de l'existence humaine, dont le niveau garantissant la protection de la dignité humaine a été plus important que l'intérêt économique ?

Des tentatives d'aborder ces questions ont été entreprises au vu des recherches menées auprès de la société française qui semble polariser les problèmes dévoilés ci-dessus.

En rapport avec l'ouverture des frontières, les flux de capitaux et la formation de la concurrence internationale la France a dû rivaliser avec des économies des pays loin d'être prêtes à partager les mêmes valeurs sociales, d'ailleurs sublimes mais en même temps augmentant les frais du travail et surchargeant l'économie. La situation de la France a été détériorée aussi à cause des tendances démographiques négatives liées au vieillissement de la population ou l'accroissement du chômage provoqué entre autres par la baisse du rythme de la croissance économique, une conséquence de la concurrence internationale, et ce qu'on appelle le passage d'une société industrielle vers une société de la connaissance et de l'information. Ces phénomènes ont causé une baisse de la puissance du *welfare state* français qui, à cause de son caractère inspiré de Bismarck et l'appui du financement sur des assurances ouvrières, a commencé à engendrer des déficits ce qui a provoqué une baisse du contentement social et du sentiment de sécurité en rapport avec une érosion économique de l'État français à orientation sociale. Pourtant toutes les réformes sociales en France sont poursuivies très lentement ce qui est lié avant tout avec l'évolution mentale, aussi très lente, de la société française dans le domaine de son rapport aux inégalités sociales, au rôle de l'État, au mythe de l'exception française ou à la conscience concernant la situation réelle du *welfare state* français et la nécessité de ses réformes.

Il semble presque sûr qu'en employant aujourd'hui des notions de justice et d'efficacité, définies à l'époque de la société industrielle, leurs relations entre elles font preuve d'un rapport se basant sur une contradiction mutuelle. La conception traditionnelle de l'efficacité admet une perspective très étroite pour les résultats d'une action déterminée, jugés du point de vue de capital matériel possible à générer grâce aux débours les plus petits dans le temps le plus court. Pareillement la notion traditionnelle de la justice, qu'on peut comparer à la perspective égalitariste qui vise une égalité réelle au sein de la société, jugée du point de vue des résultats remportés par des acteurs sociaux, semble incompatible avec la réalité d'une société au début du XXIe siècle. Cette situation a lieu parce que les sociétés contemporaines des pays développés n'appartiennent plus à l'époque industrielle mais constituent des sociétés postmodernes, dont le fonctionnement et le développement se basent sur l'information, la connaissance et des compétences, autrement dit sur un capital non-matériel. L'homme, porteur premier de ces éléments, à travers sa créativité et sa capacité à produire des innovations, occupe la position centrale dans l'organisme social. Par conséquent, l'investissement dans le capital humain comprend une toute autre signification, en devenant la condition primordiale du développement économique. La conception appropriée d'efficacité, qui s'inscrit par ses propriétés dans la société post-capitaliste qui pourrait en plus créer le phénomène de synergie dans la corrélation avec une nouvelle conception de la justice, suppose avant tout un détachement d'une perspective uniquement à court terme de la réalité, basant sur la perception exclusi-

vement matérielle et pécuniaire de ses ouvrages. Des analyses de l'efficacité doivent s'ouvrir sur l'évaluation de la richesse non matérielle, qui trouve sa source dans l'esprit humain, moyennant quoi des investissements dans l'homme retrouveront une pleine justification dans les comptes économiques, en devenant le placement du capital le plus parfait et non le domaine unique de la politique sociale de l'Etat, associé le plus souvent aux débours freinant le développement de l'entreprise. L'efficacité comprise ainsi favorisera une nouvelle conception de la justice sociale, concentrée non sur une égalité réelle mais sur celle qui facilite la possibilité de fonctionnement, et par cela, d'atteinte ; une justice qui permet de fournir à tous qui s'y attendent des outils convenables sous forme d'éducation et d'autres éléments du capital culturel, nécessaires pour fonctionner dans une société globalisée de connaissance. L'efficacité et la justice conçues de cette manière deviennent des éléments de la même équation dont le résultat est le développement de la société de connaissance aussi bien au niveau de ses membres et de leurs trajectoires individuelles qu'au niveau de ses résultats économiques.

Alors que la réconciliation de la justice et de l'efficacité n'est pas possible avec l'application de leur signification traditionnelle et nécessite une redéfinition adéquate, de même l'Etat à orientation sociale, constituant une réalisation pratique d'une coexistence positive de la justice et de l'efficacité, exige-t-il des corrections appropriées, qui permettront son adaptation aux nouvelles conditions et les transmettrons vers l'avenir. Dans le livre présent le lecteur peut trouver un catalogue des transformations, préparé par l'auteur, qui devraient se produire dans les pays à orientation sociale afin de garder leur existence. Néanmoins il est sûr que la préservation de la forme du *welfare state* qui a été élaboré après la Seconde Guerre mondiale à la période de la société industrielle, condamne l'Etat à une érosion lente et à un éclatement définitif. La situation de l'*Etat-providence* français est une illustration parfaite de ces phénomènes car elle focalise presque tous les problèmes du *welfare state* et aussi ceux qui résultent de la forme spécifique de l'Etat français à orientation sociale et des traits caractéristiques de la société française.

Le problème de la coexistence de la justice et de l'efficacité sociale dans le contexte de l'avenir du *welfare state* entre dans la problématique des dilemmes sociaux contemporains — axiologiques européens que doivent affronter des sociétés européennes de l'ère globale. Il s'agit de la perpétuation du modèle de vie collective européen où l'homme jusqu'ici jouait le rôle principal, sans céder la place à la concurrence et à l'efficacité. Est-ce possible dans l'avenir ? C'est une question à laquelle il est difficile de trouver une réponse définitive. Le livre présent n'y apporte qu'une réponse partielle. Grâce à l'analyse des transformations qui se produisent avec tant de difficultés au sein de la société française, qui se caractérise par une inertie inouïe, et l'attachement à ce qu'on appelle un modèle social européen, on peut déduire que les autres sociétés européennes aussi, et peut-être encore plus facilement, affronteront ces problèmes. Les années à venir vérifieront les thèses ci présentes en apportant sans doute aux sociologues un matériel intéressant pour leurs recherches postérieures.

Mots-clés: globalisation, justice sociale, efficacité économique, Etat-providence, *welfare state*, société française, égalitarisme, néolibéralisme, capitalisme, politique sociale, privilèges sociaux, réforme de l'Etat, concurrence internationale, société de connaissance, débat social, démonstrations, grèves.

Redaktor
Jerzy Stencel

Projektant okładki
Paulina Tomaszewska-Cieply
(na podstawie materiałów otrzymanych od Autora)

Redaktor techniczny
Barbara Arenhövel

Korektor
Luiza Przełożny

Copyright © 2008 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1781-6

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 12,0. Ark. wyd. 15,5.
Przekazano do łamania w sierpniu 2008 r.
Podpisano do druku w grudniu 2008 r.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 24 zł

Druk i oprawa: SOWA Sp. z o.o.
ul. Hrubieszowska 6a, 01-209 Warszawa